

Motion till riksdagen 2021/22:3642

av **Pål Jonson m.fl. (M)**

Civil beredskap för en ökad motståndskraft mot kriser och krig

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett nationellt säkerhetsråd direkt under statsministern och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det nationella säkerhetsrådet ska ha uppdraget att utveckla och implementera den nationella säkerhetsstrategin och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av ansvarsprincipens ändamålsenlighet i syfte att skapa en bättre nationell civil beredskap och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en hållbar finansieringsmodell för den civila beredskapen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av tydliga krav, riktlinjer och resultatmål för samt uppföljning av den civila beredskapen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en ökad övningsverksamhet i den civila beredskapen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett ökat fokus på forskning inom den civila beredskapen och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om översyn av författningsberedskapen i syfte att stärka möjligheterna att agera snabbt och effektivt i händelse av kris och krig och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om översyn syftande till att tydliggöra Försvarmaktens roll i samband med civila kriser och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en stärkt samverkan mellan näringslivet och staten i den civila beredskapen och tillkännager detta för regeringen.

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om införandet av omställningsavtal med näringslivet och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av de lagar och regler som styr möjligheterna att teckna avtal med näringslivet och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en modern försörjningsberedskap där lagerhållning återtas när det gäller samhällsviktiga varor och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av försörjningssäkerheten när det gäller drivmedel i händelse av kris och krig och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krav på statlig lagerhållning av läkemedel och skyddsutrustning i händelse av fredstida kriser och krig och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka Sveriges självförsörjning av livsmedel utifrån en starkt svensk konkurrenskraft i jordbruket och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av tydliga riktlinjer och information till medborgarna om hur man stärker sin personliga beredskap, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av hur frivilliga kan meranvändas i krisberedskapen och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska vara drivande inom Norden och EU och tillsammans med Nato för att skapa bättre strukturer för civil beredskap och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av Kustbevakningens roll, uppgifter och finansiering och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av bättre samordning mellan myndigheter med snarlika uppdrag gällande sjöövervakning, brottsbekämpning och räddningsuppdrag och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om räddningstjänstens personalförsörjning samt ytterligare undantag i reglerna för beräkning av arbetslöshetsersättning och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten till statligt stöd för skogsbrandsbevakning och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten till egenkontroll av skyddsrum och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stöd till småskalig vattenkraft och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över behovet av att klassa vissa brandstationer som skyddsobjekt och tillkännager detta för regeringen.

Civil beredskap för en ökad motståndskraft mot kriser och krig

Pandemin har visat på ett antal brister i vår förmåga till strategisk framsyn, samordning och hantering av större kriser. Det behövs genomgripande reformer för att förstärka den civila beredskapen på ett antal områden som ansvar, ledning och samordning, men även när det gäller saker som krislagstiftning, samverkan med näringslivet och lagerhållning. Sverige ska vara väl rustat att möta framtidens kriser oavsett om det handlar om pandemier, avbrott i försörjningskedjor eller klimatrelaterade händelser som skogsbränder och översvämningar. Krigets krav måste kunna hanteras. Klarar Sverige att hantera de krav som kriget kan ställa på samhället står vi också bättre rustade att hantera krisen.

Den civila beredskapen är ett samlingsnamn för Sveriges krisberedskap och det civila försvaret. Det civila försvaret och krisberedskapen är förvisso två olika enheter, men de är djupt sammanflätade med varandra. Krisberedskapen syftar till att kunna hantera fredstida kriser och den utgör samtidigt basen för mycket av det civila försvaret.

Det civila försvaret är en del av totalförsvaret och används primärt i händelse av höjd beredskap och krig och syftar till att då värna civilbefolkningen, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna och bidra till det militära försvarets förmåga vid väpnat angrepp eller krig i vår omvärld. Ytterst är det väpnade angrepp som ska vara dimensionerande för Sveriges totalförsvaret. Samtidigt måste även andra hot, risker och sårbarheter än det direkta väpnade angreppet kunna hanteras. Enligt de nya målen för det civila försvaret ingår dock numera även att bidra till att stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred.

Ett nationellt säkerhetsråd för tydligare krisledning

Ledningen av Sverige måste organiseras så att den speglar den komplexa hotbild och de risker som vi möter idag. Det kräver en kultur av strategisk samordning och ett helhetstänkande med en tydlig krisledning som kan använda sig av alla relevanta resurser för effektiv krishantering.

Moderaterna avser därför att initiera en översyn med syftet att etablera ett helt nytt nationellt säkerhetsråd med placering i Statsrådsberedningen.

Det nationella säkerhetsrådets primära uppgift är att skapa en ökad medvetenhet och ett forum för strategiska överväganden samt, i händelse av kris, en central ledningsförmåga.

För att regeringen ska kunna verka långsiktigt för att främja nationell stabilitet, regional säkerhet och konkurrenskraft behövs ett forum för att väga utmaningar, hotbilder och strategier. Stuprör, försiktighet och revir har hämmat samordning och beslutsfattande. Ett nationellt säkerhetsråd behövs för att väga olika prioriteringar och intressen samt säkerställa att statsministern och ytterst regeringen har strategisk överblick och ledningsförmåga.

Det bör inrättas en särskild befattning som nationell säkerhetsrådgivare för att ytterligare förstärka krisledningen och säkerhetsarbetet. Den nationella säkerhetsrådgivaren leder det dagliga operativa arbetet i säkerhetsrådet enligt brittisk modell. Till sitt förfogande ska säkerhetsrådgivaren ha ett permanent kansli som bistår med övergripande strategier, analyser, underrättelseflöden och operativ krishantering.

Det nationella säkerhetsrådet leds i ordinarie fall av statsministern med stöd av den nationella säkerhetsrådsgivaren. Till vardags består det nationella säkerhetsrådet av statsråd och en mindre stab runt den nationelle säkerhetsrådsgivaren. Målet är att skapa en kultur och en organisation av strategiskt tänkande, långsiktighet och, i händelse av kris, övergripande operativt ledarskap.

En nationell säkerhetsstrategi som genomsyrar säkerhetsarbetet

Sverige behöver en ny nationell säkerhetsstrategi som ska utgöra ledstjärnan för regeringens samlade säkerhetsarbete. Den ska kunna vara vägledande och inriktande för den verksamhet som bedrivs inom Regeringskansliet och på relevanta myndigheter.

Säkerhetsstrategin behöver därför innehålla både en strategisk vision, en realistisk hotbildsanalys och framför allt en strategi bestående av tydliga prioriteringar, avvägningar och resurstilldelning hur vi går från dagens utgångspunkt till det framtida målet. Vidare bör den vara inriktande för relevanta myndigheters verksamhet utifrån ett säkerhetsperspektiv. Den politiska förankringen av strategin bör ske inom ramen för Försvarsberedningens arbete.

Strategin kommer även att behöva beakta den allt starkare kopplingen mellan teknologi, handel och säkerhetspolitik. Sveriges samlade förmåga när det kommer till innovation, teknologisk utveckling och ekonomisk konkurrenskraft är central också för vår säkerhet.

Det nationella säkerhetsrådet ska ha uppdraget att utveckla och implementera den nationella säkerhetsstrategin enligt den modell som till exempel Storbritannien använder. Att det finns en tydligt utpekad funktion som har ägarskap över den nationella säkerhetsstrategin skapar långsiktighet och kontinuitet, något som har saknats för den nuvarande säkerhetsstrategin.

Översyn av ansvarsprincipen

Sveriges krisberedskap vilar på tre ben – ansvarsprincipen, likhetsprincipen och närhetsprincipen. Ansvarsprincipen anses vara den viktigaste av dessa och betyder att den som har ansvar för en verksamhet under normala förhållanden ska ha det också under en krissituation. Principen är även vägledande inom det civila försvaret och den var en viktig utgångspunkt för utredningen om ansvar, ledning och samordning i det civila försvaret.

I grunden är ansvarsprincipen en rimlig och naturlig utgångspunkt för den civila beredskapen. Den innebär att den aktör som har bäst kännedom och kompetens när det gäller de lokala förhållandena ska hantera uppkomna kriser. Problemen uppstår när det handlar om större kriser som griper över flera sektorer och/eller flera geografiska områden. Då uppkommer frågor och oklarheter när det gäller ansvar, ledning och samverkan.

Sådana problem uppstod vid insatserna under de stora skogsbränderna 2014 och 2018 då värdefull tid förlorades på grund av oklart ledningsansvar och bristande kompetens när det gäller släckning av större skogsbränder. Med anledning av detta har det därför gjorts förändringar i lagen om skydd mot olyckor. Det handlar om att berörda länsstyrelser kan besluta om vem som ska ha ledningen då räddningstjänster från fler kommuner är berörda.

På samma sätt innehåller lagen om extraordinära händelser ett avsnitt om att det i kommuner och regioner ska finnas en krisledningsnämnd för att fullgöra uppgifter under extraordinära händelser i fredstid. Krisledningsnämnden får fatta beslut om att överta hela eller delar av verksamhetsområden från övriga nämnder i kommunen eller regionen.

Ovan nämnda avsteg från ansvarsprincipen bör kunna tjäna som en utgångspunkt för hur avsteg från ansvarsprincipen även kan göras på en mer generell nivå och på så sätt förtydliga och förstärka krisledningen vid större kriser. Inte minst måste ett sådant avsteg definieras för att kunna ge mandat till det nationella säkerhetsrådet.

Moderaterna vill att det görs en översyn av ansvarsprincipens ändamålsenlighet och hur den kan förändras och anpassas för en bättre nationell civil beredskap.

Tydligare ansvar, ledning, samordning och finansiering

Uppbyggnaden av krisberedskapen och det civila försvaret kommer att ställa högre krav på kommuner och regioner. Det är omfattande strukturer som ska komma på plats och som behöver samordnas. Utredningen om ansvar, ledning och samordning har lagt ett antal förslag för att bygga upp struktur och organisation i det civila försvaret. Det handlar bland annat om inrättandet av 10 nya beredskapssektorer där den ledande myndigheten har föreskriftsrätt och fyra nya beredskapsområden, att landet delas in i sex större geografiska områden för civil ledning och samordning vilka ska korrespondera mot de framtida militärregionerna samt att MSB får ett övergripande ansvar för planeringen av civilt försvar och bland annat ska sammanställa resursbehov och inrätta ett centralt beredskapsråd.

Problemet med utredningen är dels att den utgår från ansvarsprincipen med dess brister, dels att utredningens förslag inte väntas kunna implementeras förrän fram emot mitten av 2020-talet. Regeringens senfärdighet gör tyvärr att förmågan i det samlade totalförsvaret sjunker. Utredningens förslag handlar om strukturen för det civila försvaret och ska inte ses som ett inlägg i den större frågan om struktur för Sveriges regioner framgent.

Finansieringen av den civila beredskapen behöver ses över. Staten, kommuner, regioner och företag kommer att få ökade utgifter för krisberedskapen och det civila försvaret och det är i dagsläget inte helt tydligt hur finansieringsmodellen ska se ut. Behoven ser olika ut i olika delar av landet och olika regioners möjligheter att betala ökade kostnader för beredskapen skiljer sig åt.

Det bör därför tas fram ett förslag på en hållbar finansieringsmodell för den civila beredskapen utifrån förutsättningar, kostnader och behov.

Nationella mål och behovet av övning, forskning och tydlig uppföljning

Det finns idag fem nationella mål för krisberedskapen – människors liv och hälsa; samhällets funktionalitet; demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter; miljö och ekonomiska värden samt nationell suveränitet. Dessa är sinsemellan likvärdiga och operationaliseras genom riktlinjer och resultatmål.

Målen för det civila försvaret är snarlika för de som gäller för krisberedskapen, med den skillnaden att de avser höjd beredskap och krig och därmed även tar sikte på

behovet av att stödja det militära försvaret samt samhällets motståndskraft mot externa påtryckningar. Målen för det civila försvaret är till skillnad från målen för krisberedskapen underställda riksdagens beslutsmakt.

Att det finns relevanta och enhetliga riktlinjer och resultatmål för den civila beredskapen kommer att vara centralt för att de nationella målen ska kunna nås. Det behövs tydlig kravställning på alla nivåer, och inte minst viktigt kommer det att bli när det gäller de landshövdingar som i utredningen om det civila försvaret föreslås leda de sex civilområdena.

En kontinuerlig övningsverksamhet, på alla nivåer i samhället och över en bredd av krisfunktioner, kommer att krävas. Detta för att skapa en god beredskap och säkerhetskultur hos ansvariga på alla nivåer så att det finns en vana att hantera kriser när de väl kommer. Behovet av att alla relevanta aktörer från myndigheter och räddningstjänst till företag och frivilliga deltar i realistiska övningar kan inte nog understrykas. Även FOI, Försvarshögskolan och MSB, i samarbete med internationell expertis, bör användas för denna övningsverksamhet. Målet är ständig förbättring hos alla aktörer, mer flexibilitet och högre mental och fysisk beredskap inför ett brett spektrum av utmaningar. Samordning med nordiska grannar skall göras i största möjliga utsträckning.

Det behövs även ökad kunskap och forskning om civilt försvar och krisberedskap för att kunna vässa den civila beredskapen. Det kan handla såväl om metodik som om hur ny teknologi som drönare kan inkorporeras och effektivisera beredskapen.

Slutligen behöver tillsynen över krisberedskapen bli bättre. Mer resurser bör avsättas på länsstyrelser och hos MSB för att stärka tillsynsarbetet. Det kriskansli som ska vara en del av det nationella säkerhetsrådet ska ha ett övergripande nationellt ansvar för att tillsammans med fackdepartement och berörda myndigheter utveckla metodik och kravställning kring riktlinjer, resultatmål och tillsyn.

Moderaterna vill därför att det ska finnas tydliga krav, riktlinjer och resultatmål för den civila beredskapen vilka följs upp genom en skärpt tillsyn. Det genomförs en ökad övningsverksamhet på samhällets alla nivåer för att stärka den civila beredskapen. Slutligen vill vi se ökat fokus på forskning inom den civila beredskapen för att utveckla metoder och teknologianvändning.

Lagstiftning för såväl kris som höjd beredskap och krig

De senaste årens erfarenheter har visat att de lagar som styr regeringens möjligheter att agera vid kris inte är fullt ut ändamålsenliga. Regeringen får endast besluta om skärpt eller högsta beredskap i händelse av krig eller krigsfara, men inte vid en allvarlig kris. Detsamma gäller en rad av fullmaktslagarna, till exempel förfogandelagen. Även smittskyddslagen ger regeringen begränsade möjligheter att agera, till exempel vad gäller beslut om att införa karantän i ett visst område.

Lagstiftningens begränsningar blev särskilt uppenbara i samband med covidpandemin, då tillfällig smittskyddslagstiftning snabbt lottades genom riksdagen för att ge regeringen utvidgade möjligheter att agera i syfte att stoppa smittan.

Svensk lagstiftning måste förändras så att den är ändamålsenlig även vid större kriser. Sådan lagstiftning finns i många andra EU-länder. Det handlar i grunden om att Sverige ska ha en god författningsberedskap.

Men att förändra lagstiftningen är en komplicerad process och bör utarbetas efter en bred och samlad översyn. Komplexa frågor som handlar om bland annat fri- och rättig-

heter, skärningspunkten mellan civilrätt och fullmaktslagar, måste belysas på ett tillfredsställande sätt. Krislagstiftningen får heller inte bli ett substitut för att gå in i höjd beredskap när verklig krigsfara föreligger.

Ny lagstiftning kan komma på plats antingen genom förändringar i befintlig lagstiftning rörande höjd beredskap eller genom att helt ny lagstiftning antas. Avvägningen mellan lämpligheten i dessa båda alternativ måste genomlysas noggrant. Målet ska vara att det inte finns något tidsmässigt eller resursmässigt glapp avseende mandat och befogenheter mellan grundläggande krisberedskapsförmåga relativt det som finns vid höjd beredskap.

Moderaterna vill att det görs en översyn av författningsberedskapen i syfte att stärka möjligheterna att agera snabbt och effektivt i händelse av kris och krig.

Tydliggör Försvarmaktens roll vid civila kriser

Regeringen skall säkerställa att alla statens tillgängliga resurser används på ett optimalt sätt för att främja vår säkerhet. Försvarmakten besitter ett antal resurser, både personella och materiella, som kan göra stor nytta även vid civila kriser. Det handlar till exempel om att använda personal till saker som eftersök, skogsbrandssläckning eller bevakning. Vidare handlar det även om att myndighetens helikoptrar, lastbilar med mera kan utföra civila uppgifter för att upprätthålla eller förstärka samhällsviktiga funktioner.

Under såväl covidpandemin som skogsbränderna har vi sett exempel på hur försvarets resurser har varit viktiga för att hantera dessa kriser. Samtidigt finns begränsningar i möjligheten att använda försvarets personal och materiel vid civila kriser.

Som allmänna förutsättningar för att Försvarmakten ska lämna stöd gäller att Försvarmakten ska ha resurser som är lämpliga för uppgiften och att det inte allvarligt hindrar dess ordinarie verksamhet. Beslut om stöd ska lämnas tas av Försvarmakten själva/ÖB. En begäran om att Försvarmakten ska lämna stöd till civil verksamhet görs hos högkvarteret. Beslut fattas sedan av ÖB eller av den inom högkvarteret som ÖB bestämmer.

Moderaterna vill att en tydligare skyldighet införs för Försvarmakten att bistå andra myndigheter i samband med civila kriser. Det kommer krävas att Försvarmakten tillförs mer resurser. Utvecklingen av skyddet mot olyckor och krisberedskapen bör gå hand i hand med utvecklingen av Försvarmakten eftersom det skulle innebära ökade möjligheter till ett effektivt utnyttjande av samhällets samlade resurser. Försvarmakten ska dock alltid först och främst prioritera sina militära huvuduppgifter.

Det bör därför göras en översyn syftande till att tydliggöra Försvarmaktens roll i samband med civila kriser.

Återinförd civilplikt för stärkt krisberedskap och totalförsvaret

Civilplikten avskaffades 2008 och användes när den var aktiv till att utbilda förstärkningsresurser för det civila försvaret. Det handlade till exempel om att få utbildning i brandbekämpning, sjukvård, röjning eller reparationer. I händelse av kris och krig så kommer det finnas ett utökat behov av personal som kan utföra enklare uppgifter för att samhället ska kunna fungera. Det finns också betydande expertis inom

till exempel cybersäkerhetsområdet som kan och bör utnyttjas bättre i händelse av kris. Därför anser Moderaterna att civilplikten bör återaktiveras.

Det krävs dock en grundlig analys kring civilpliktens utformning och syfte innan den aktiveras. Det finns ett antal frågor som måste besvaras för att vi ska få en så ändamålsenlig civilplikt som möjligt. Bland annat handlar det om hur många som ska utbildas, hur befintlig kompetens kan tas till vara, vilka positioner som är mest relevanta att använda civilplikten till, hur civilplikten även kan bidra till krisberedskapen och kostnader för olika koncept hos den återaktiverade civilplikten.

Slutligen är det viktigt att civilplikten ska vara ett komplement till, och inte en ersättning för, det krisberedskapsarbete som redan idag bedrivs inom kommuner och regioner.

Stärkt samverkan med näringslivet

Samarbetet mellan stat och näringsliv måste bli bättre om krisberedskapen och det civila försvaret ska kunna nå full effekt. Många av de resurser och samhällsviktiga tjänster som tidigare låg hos offentliga aktörer sköts idag av näringslivet. Därför är det särskilt angeläget att stärka näringslivets roll i totalförsvaret.

I totalförvarsbeslutet ingår inrättandet av ett näringslivsråd som ett förslag för att stärka samverkan. Som ett komplement till näringslivsråd inom olika samhällsområden ska även ett tvärsektorielt näringslivsråd inrättas under perioden 2021–2025 där näringslivet och branschorganisationer deltar i utvecklingen av svensk försörjningsförmåga inom totalförsvaret.

Detta är dock inte tillräckligt. Moderaterna vill se ett mer proaktivt arbete där till exempel omställningsavtal tecknas med svenska företag där de i ett krisläge kan ställa om sin produktion till att tillverka samhällsviktiga varor. Detta har skett på ad hoc-basis under pandemin då flera svenska företag på eget initiativ erbjöd sin hjälp när det gäller till exempel produktion av skyddsutrustning och handsprit.

Det kan även gälla att näringslivet ställer personella resurser och kompetenser till förfogande för det offentliga. Ett sådant exempel under pandemin var när Scania lånade ut experter på inköp och logistik till Karolinska Universitetssjukhuset för att hjälpa till med att upphandla skyddsutrustning. Framgent kan staten mycket väl behöva stöd inom till exempel cybersäkerhet, katastrofhantering eller försvar mot desinformationskampanjer.

Omställningsavtal med näringslivet kräver dock ett omfattande förarbete där strategiska varor identifieras och lämpliga företag utses och att det finns en hållbar finansiering. Detta ska kodifieras i en tydlig planläggning.

Det måste även finnas ett ramverk, en författningsberedskap, för hur samspelet mellan näringsliv och stat ska hanteras. Till exempel handlar det om att se över möjligheten till direktupphandling och att ta bort regelkrångel i händelse av kris och krig, skapa enhetliga ramavtal som kan användas och att säkerställa att det finns relevanta mötesfora där företag, myndigheter och regering kan föra en dialog.

Slutligen är det viktigt att näringslivet deltar i övningar och planläggningar som rör krisberedskap och totalförsvaret för att upparbeta kontaktytor med räddningstjänst, myndigheter och Försvarsmakten med flera samt stärka sin förmåga att agera i ett skarpt läge.

Sammanfattningsvis vill Moderaterna att samverkan mellan näringslivet och staten i den civila beredskapen stärks. Det bör införas omställningsavtal med näringslivet, för

vilka det finns en tydlig planläggning, för produktion av samhällsviktiga varor i händelse av kris. Därför behövs en översyn av de lagar och regler som styr möjligheterna att teckna avtal med näringslivet.

Försörjningsberedskap för ett robust samhälle

Frågan om Sveriges försörjningsberedskap och upprättandet av beredskapslager kommer att vara en central utmaning i uppbyggnaden av den civila beredskapen. Det är uppenbart att det behövs en återtagning av beredskapslager, vilket inte minst covid-pandemins effekter har visat. Finns det en bättre nationell beredskap finns också bättre förutsättningar för internationell solidaritet i händelse av allvarliga kriser.

En viktig utgångspunkt är dock att det inte går att bortse ifrån det ömsesidiga internationella beroende som existerar idag. En mycket stor del av de flesta, såväl civila som militära, produkter kräver komponenter från andra länder vilka kan vara mycket svåra att ersätta med nationella alternativ.

Försvarsberedningen lade redan i december 2017 fram rapporten Motståndskraft, där beredningen pekar på ett antal områden där Sveriges försörjningsberedskap måste stärkas. Det handlar om allt från el-, livsmedels- och läkemedelsförsörjning till hur det finansiella systemet och befolkningsskyddet ska kunna fungera i kris och krig. Sedan dess har det kommit ett antal utredningar och rapporter som utvecklar resonemang kring hur detta konkret ska kunna förverkligas. Regeringen har nu till slut tillsatt en utredning om försörjningsberedskap. Utredningen ska dock vara klar först den 31 maj 2023. Det kommer dessutom att dröja än längre innan riksdagen kan ta ställning till en proposition med skarpa förslag från regeringen.

Viss lagerhållning kommer att behöva återtas när det gäller strategiska områden. Ett tydligt exempel är den skriande bristen på sjukvårdsmateriel i början av covidkrisen och den bristfälliga koordineringen mellan länderna inom EU på området.

Sverige ska ha intelligenta lösningar som kombinerar omsättningslager av vitala varor tillsammans med att teckna avtal med näringslivet för att kunna ställa om produktion vid behov. Detta plus en förstärkt samverkan med andra länder i Norden och inom EU.

Det finns ett antal olika områden där det finns behov av en ökad försörjningssäkerhet. Vi har valt att lyfta fram tre områden nedan som är i särskilt behov av reformer.

Drivmedelslagringen sköts idag via privata aktörer, som oljebolag, vilka ska hålla beredskapslager som främst är avsedda för störningar i fredstid. Dessa lager finns i många fall inte ens i Sverige. Vidare finns heller ingen planering som tar höjd för den händelse att det skulle bli krig, och det är inte tydligt vilka krav som finns på samhällsviktiga aktörer att lagra drivmedel.

Moderaterna vill därför se en översyn av försörjningssäkerheten när det gäller drivmedel, vilken även ska ta höjd för krig och ta ett helhetsgrepp på vilka samhällsaktörer som ska ha ansvar för att lagra drivmedel och i vilken utsträckning.

När det gäller läkemedel och sjukvårdsutrustning bör staten ta ett tydligare ansvar än vad som är fallet idag. Det delade ansvar mellan regionerna och staten som finns idag har skapat oklarheter kring ansvarsfördelningen.

Det behövs en plan för att tydliggöra krav på lagerhållning av läkemedel och skyddsutrustning. Det behövs ett sammanhållet system som tydligt pekar ut vem som har ansvaret för vad, hur och när. Regeringen har alltid det övergripande politiska ansvaret för läkemedelsförsörjningen vid till exempel en pandemi; samtidigt har

regionerna enligt nuvarande lagstiftning ansvar för att det finns läkemedel och skyddsutrustning för den vård som bedrivs.

Moderaterna anser att det naturliga vore att staten har det övergripande ansvaret för att säkerställa att det finns beredskapslager av nödvändiga läkemedel och skyddsutrustning i händelse av fredstida kriser och krig.

Sveriges självförsörjning av livsmedel är bland de lägsta inom hela Europa. Detta är ett problem för den civila beredskapen och måste mötas med såväl nationella åtgärder som åtgärder på nordisk och europeisk nivå.

Det handlar bland annat om att förbättra konkurrenskraften för svenskt jordbruk för att öka den inhemska produktionen, lagra strategiska varor i omsättningslager och då särskilt varor som inte kan produceras i landet, säkra elproduktionen genom till exempel småskalig vattenkraft och andra alternativ för mer elförsörjning och slutligen införa tydliga mål och planer för hur animalieproduktionen och växtodlingen ska kunna bedrivas vid höjd beredskap.

Kraften i frivilligheten och den enskildes ansvar i krisberedskapen

Den civila beredskapen måste fungera på alla nivåer. Staten har ett särskilt ansvar för att landets medborgare ska kunna klara sig i händelse av kris och krig. Vid flera kriser de senaste åren har det visat sig att frivilliga resurser kan spela en viktig roll. Även den enskilda medborgaren måste dra sitt strå till stacken för att öka samhällets samlade robusthet.

Moderaterna skulle vilja belysa behovet av att se frivilligheten i ett bredare perspektiv och som en resurs för krisberedskapen. Den nya teknologin gör att det på ett enkelt sätt går att till exempel kontakta människor som anmält sig som frivilliga för att delta i eftersök eller som understödjande personal vid skogsbränder. Det bör göras en översyn kring hur det går att ta vara på dessa frivilliga krafter. Möjligheten att fånga upp före detta försvarsanställda, som till exempel veteraner, bör särskilt beaktas.

Försvarsberedningen föreslår att individen ska ha en beredskap för att klara sin egen försörjning och omsorg under en vecka utan stöd från det offentliga. Det kräver kunskap och utbildning. Informationsmaterial som MSB:s broschyr ”Om krisen eller kriget kommer” är viktiga hjälpmedel, men det behövs också mer handfasta utbildningsinsatser.

Det behövs en utökad information till ungdomar om att man omfattas av totalförsvarplikten från och med att man fyller sexton år. Där behöver vi också introducera dem till ämnet och möjligheter bör finnas till studiebesök och föreläsningar på Försvarsmakten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB). Det bör även ske genom mer praktiska övningar i till exempel brandskydd och hjärt-lungräddning.

Vi behöver tidigt skapa kunskap kring och väcka intresse för att beredskap och försvar utgör en central förutsättning för Sverige och vårt sätt att leva. Därför bör införandet av totalförsvarsinformation som ett obligatoriskt inslag i skolan övervägas.

För att stärka den civila beredskapen anser Moderaterna att det ska införas tydliga riktlinjer och information till medborgarna om hur man stärker sin personliga beredskap samt att det bör genomföras en översyn av hur frivilliga kan meranvändas i krisberedskapen.

Internationell samverkan – Norden och EU

Det behövs en förbättrad internationell samverkan kring frågor som rör civilt försvar och krisberedskap. Sårbarheten i det internationella systemet blev väldigt tydlig under inledningen av covidpandemin. Vissa varuflöden begränsades kraftigt och nationella hänsyn övertrumpade ingångna avtal mellan länder.

Särskild hänsyn behöver tas till gränsregionerna vilka drabbas extra hårt om det uppstår störningar mellan olika länder eftersom gränsregionerna bildar egna ekosystem med ett omfattande utbyte på många plan. Under covidpandemin har vi sett störningar när det gäller saker som arbetspendling, gränshandel och resande, vilket har påverkat Sveriges gränsregioner mot Danmark, Norge och Finland på ett negativt sätt.

Här behövs bättre nationell beredskap för en fungerande flödssäkerhet generellt, men det behöver även göras grundliga analyser kring hur samverkan i för Sverige centrala forum som Norden, EU och Nato kan förbättras. EU:s civilskyddsmekanism är en viktig del i detta. Den kom till konkret nytta vid de stora skogsbränderna då Sverige fick assistans med både personal och materiel. EU har också etablerat ett av sina större lager för sjukvårdsutrustning i Kristinehamn. Civilskyddsmekanismen kommer att diskuteras mer i detalj under EU-avsnittet senare.

Moderaterna vill att Sverige ska vara drivande inom Norden och EU och tillsammans med Nato för att skapa bättre strukturer för civil beredskap.

Kustbevakningen – balans mellan mål och medel

Kustbevakningen är en myndighet som utför flera viktiga uppdrag på ett antal olika områden. Det gäller bland annat gränsskydd, miljöövervakning, sjöräddning, brottsbekämpning och även deltagande i internationella insatser som till exempel Frontexinsatsen i Medelhavet.

2019 utökades myndighetens uppdrag gällande den brottsbekämpande delen i samband med att riksdagen antog en ny kustbevakningslag. Samtidigt finns det även tankar om att Kustbevakningen skulle kunna utöka det brottsbekämpande uppdraget genom att till exempel biträda Kronofogden med beslag.

De kommande åren kommer Kustbevakningen i ökad utsträckning behöva bidra till den europeiska gräns- och kustbevakningsbyrå (Frontex) och dess stående personalstyrka. Slutligen så kommer Kustbevakningen även att behöva bidra till det civila försvaret i ökad utsträckning. Myndigheten har tillsammans med Polismyndigheten, Tullverket och Säkerhetspolisen fått i uppdrag att lämna en redovisning som beskriver myndigheternas behov av åtgärder och resursbehov för att möta kraven inom ramen för det civila försvaret till och med 2025.

Sammantaget kommer detta att ställa stora krav på Kustbevakningen de kommande åren. Moderaterna skulle därför vilja se en översyn av Kustbevakningens roll och uppgifter med förslag till hur myndigheten bör resursätta, personellt och materiellt, samt prioritera det breda uppdrag myndigheten kommer att ha framgent.

Samverkan mellan myndigheter

Det finns ett flertal myndigheter som Kustbevakningen, Sjöfartsverket, tullen, polisen och Försvarmakten som har snarlika uppgifter när det gäller till exempel övervakning, brottsbekämpning och räddningsuppdrag. Dock så skiljer det sig åt när det gäller vilket

mandat respektive myndighet har samt vilka personella och materiella resurser, som till exempel flygplan och fartyg, för att lösa sina uppgifter. Utredningen Maritim samverkan (SOU 2012:48) presenterade redan 2012 förslag på hur verksamheten hos myndigheterna skulle kunna samordnas bättre, men flertalet av de förslagen togs inte vidare. I ljuset av ett nytt säkerhetsläge och ett ökat tryck från organiserad bör frågan genomlysas igen.

Därför behövs en uppdaterad översyn av hur samverkan mellan dessa myndigheter kan bli bättre. Det gäller att det finns en relevant lagstiftning som ger respektive myndighet mandat att agera och hur personella och materiella resurser kan synkroniseras för att uppnå optimal effekt.

Stärk räddningstjänstens personalförsörjning

Utbildningen av räddningstjänstpersonal sker främst genom MSB:s utbildningar. Dessa ges på olika nivåer. Utbildningsverksamheten som idag bedrivs av MSB är dock underfinansierad och tillgodoser till följd av detta inte kommunernas behov av utbildning (SOU 2018:54).

Det är viktigt för svensk krisberedskap att utbildningar inom räddningstjänsten ges i en utsträckning som motsvarar kommunernas behov av utbildad personal. Möjligheterna att utbilda mer räddningstjänstpersonal bör därför prioriteras.

Deltidsbrandman är en speciell anställning som bedrivs som extra arbete med beredskap vid sidan av en ordinarie anställning. Personalförsörjningen av deltidbrandmän har under de senaste decennierna utvecklats till ett av svensk räddningstjänsts största problem.

För att förbättra villkoren för deltidbrandmän vill vi därför att MSB ska få en särskild uppgift att stödja kommunerna i personalrekrytering av deltidbrandmän.

Vi vill också se över vissa regler som inte primärt är anpassade till en anställning som deltidbrandman. Regeringen har under det gångna året lagt fram förslag som ger ett undantag i reglerna för beräkning av arbetslöshetsersättning. Med regeringens förslag riskerar dock en deltidbrandman fortfarande oproportionellt stora avräkningar i arbetslöshetsersättningen vid händelse av utryckning. Det samma gäller vid utbildningar och materialvård som ofta är förlagda till kvällar och helger.

Mot denna bakgrund anser vi att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att ytterligare arbetsuppgifter inom ramen för anställningen som deltidbrandman undantas vid beräkning av arbetslöshetsersättning. Förslaget ska innebära att den enskilde inte riskerar ekonomisk förlust vid tjänstgöring som deltidbrandman när han eller hon samtidigt får arbetslöshetsersättning.

Återinför möjlighet till statligt stöd för skogsbrandsbevakning

Med regelbunden patrullering av skogsbrandsflyg finns möjligheter att upptäcka brandhärddar i ett tidigt skede. Det ökar förutsättningarna för att avvärja hotande skogsbränder snabbare, innan branden fått spridning.

Tidigare bidrog staten via dåvarande Räddningsverket med medel för att upprätthålla en skogsbrandsbevakning från luften över hela landet. Det byggde bland annat på frivilliga krafter – lokala flygklubbar som fick en rimlig ersättning från staten. Detta var en lösning som både innebar förhållandevis låga kostnader för staten och medförde att

piloter fick den flygtid de behövde. Stödet till skogsbrandsövervakningen avskaffades dock 2003. Vissa länsstyrelser kanaliserar idag stöd för skogsbrandsbevakning från MSB, men detta gäller långt ifrån alla.

Vi vill se över möjligheten att staten fullt ut kan finansiera skogsbrandsbevakning som sköts av lokala flygklubbar.

Behovet av fungerande skyddsrum

Befolkningsskydd är en viktig del av det civila försvaret. Problemet är dock att inspektionerna av att befintliga skyddsrum är i fungerande skick är eftersatta. Det är Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) som enligt lagen (2006:545) om skyddsrum med tillhörande förordning ansvarar för kontroller av att inrättade skyddsrum har avsedd skyddsförmåga. I detta ligger att MSB ska bestämma när och i vilken omfattning kontrollverksamheten ska genomföras samt säkerställa förmåga och kompetens för utförandet av kontrolluppgifterna. Ägaren av en fastighet äger och underhåller skyddsrummet. Om MSB gör en skyddsrumskontroll och hittar brister måste skyddsrummets ägare åtgärda dem.

Regeringen har tillsatt en utredning som ska se över frågan om civilbefolkningens skydd vid höjd beredskap, inklusive skyddsrummen. Moderaterna skulle med anledning av detta vilja peka på en åtgärd som skulle förenkla kontroll av skyddsrum.

MSB har i dagsläget inga större resurser att lägga på att inventera befintliga skyddsrum varpå tillsynen blir lidande. För att få bättre och mer kostnadseffektiv kontroll på befintligt bestånd av våra skyddsrum bör därför egenkontroll av skyddsrummen av fastighetsägaren beaktas som en åtgärd för att förbättra kontrollverksamheten. MSB skulle i så fall ansvara för samordning och ta fram direktiv, utreda underlag samt ta emot och registrera egenkontrollerna.

Nationell analys av dricksvattenförsörjningen

Vi ser runt om i Sverige låga grundvattennivåer, på sina håll långt under det normala för årstiden. Vid vattenbrist kan vi med fördel införa bevattningsförbud och spara på vattnet på olika sätt, men ibland kan vattenbrist orsaka stora skador inom många områden såsom jordbruk, skogsbruk, dricksvattenproduktion, vattenkraft och för industrier med vattenbehov.

Vatten är en förutsättning för att få en bra livsmedelsförsörjning i Sverige. Livsmedelsverket ansvarar för den nationella samordningen när det gäller beredskapsplanering avseende dricksvattenförsörjning. Kommunerna är ansvariga för dricksvattenförsörjningen och en del ligger långt fram i olika projekt såsom exempelvis avsaltningsanläggningen på Öland. Andra har längre att gå, och en del har löst problemet med att ha avtal med annan kommun om dricksvattenförsörjningen.

Ett problem vi ser med det är rent logistiskt. Det är en stor utmaning att tillhandahålla nödvatten till en kommuns alla invånare vad gäller transporter, personal med mera. I slutändan kan problem med dricksvattenförsörjningen leda till stora kriser och hamna på ett såväl regionalt som nationellt större ansvar. Dagens problematik med vattenbrist visar på behovet av både kortsiktiga/tillfälliga och långsiktiga vattenfördröjande åtgärder.

För att kommunen ska kunna säkerställa tillgången till dricksvatten vid höjd beredskap och krig måste planeringen och logistiken kring dricksvattenförsörjningen stärkas hos kommunerna. Förutom att inventera och säkerställa möjligheter till reservvattentäkter och vattenkraftverk kan det också finnas behov av att utöka lagerhållning av kemikalier och reservdelar samt säkra tillgången på reservkraft för att säkerställa nödvattenförsörjningen.

Olika metoder för att upprätthålla försörjning av dricksvatten i de fall transportmöjligheterna begränsas måste identifieras. Då grundvattennivåerna redan är låga på många håll i landet är detta också viktigt under fredstid. Kommunerna behöver planera för en prioritering av dricksvattenförsörjningen på den lokala nivån utifrån geografiska och faktiska förhållanden i den egna kommunen.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) har fått förstärkta resurser för att bistå kommuner och län med fördjupade kartläggningar av grundvattenresurser i särskilt utsatta regioner. Problemet är att grundvattennivåerna är låga i nästan hela landet. Vi anser att det krävs en nationell analys av situationen och kommunernas planering inför framtiden.

Stöd småskaliga vattenkraftverk

Runt om i Sverige har vi vattenverk, stora som små. Sverige är beroende av el och vid ett avbrott i elförsörjningen behöver det finnas reservkraft och tillgång till drivmedel. Många lantbrukare har idag småskaliga vattenkraftverk för att kunna hålla driften av gården igång vid strömavbrott.

Vattenkraft har många fördelar. Den är förnybar, bidrar till liten klimatpåverkan i våra nordliga ekosystem och kan fungera som reservkraft för andra mindre reglerbara elproduktionsslag. Inte minst ur ett totalförsvarsperspektiv är det viktigt att kunna ha fler mindre vattenkraftverk för att säkra både elförsörjningen och livsmedelsförsörjningen.

Flera småskaliga vattenkraftverk har fått stängas ner med hänvisning till EU:s ramdirektiv för vatten. Vattendirektivet innehåller inte något allmänt förbud för småskaliga vattenkraftverk eller vattenkraft. Däremot sägs det att en del småskaliga vattenkraftverk har en negativ inverkan på vattenkvaliteten och den biologiska mångfalden i floderna. Direktivet kräver att denna påverkan undersöks. Om den negativa påverkan är betydande behöver inte kraftverket stängas, men anpassningsåtgärder måste vidtas för att kompensera för denna påverkan.

Därför måste möjligheterna att få stöd till att driva mindre vattenkraftverk med reglerbar förmåga öka och inte förbjudas med hänvisning till EU:s ramdirektiv för vatten.

Brandstationer som skyddsobjekt

Brandstationer är idag mycket mer än bara garage för brandbilarna och utbildningslokaler, omklädningsrum och fikarum för brandmännen och räddningstjänstens personal. Brandstationerna utgör idag en vital och stor del av vår samlade beredskap inom vårt totalförsvaret. Detta gäller särskilt de stationer som fungerar som ledningscentraler för kris eller höjd beredskap.

Därför behöver säkerheten kring dessa samhällsviktiga installationer stärkas. Ett sätt att åstadkomma detta vore att klassa dem som skyddsobjekt och därmed ge dem förstärkt skydd av byggnader och andra anläggningar, områden och andra objekt mot sabotage och terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, men också mot spioneri samt röjande i andra fall av hemliga uppgifter som rör totalförsvaret, och även mot stöld som klassas som grovt rån.

Ett beslut om skyddsobjekt innebär att obehöriga inte har tillträde till skyddsobjektet. Tillträdesförbudet omfattar även tillträde med hjälp av en obemannad farkost, vilket är välkommet både av integritetsskäl och särskilt av skydds- och säkerhetsskäl.

Moderaterna vill därför att det görs en översyn av behovet av att stärka skyddet av viktigare brandstationer och hur detta i så fall skulle kunna åstadkommas.

Pål Jonson (M)

Jan R Andersson (M)

Jörgen Berglund (M)

Alexandra Anstrell (M)

Jessika Roswall (M)